

Varför feminism i
ett jämställt samhälle?

OM MAKT I PARRELATIONER

Carin Holmberg

EN BROSCHYR FRÅN KVINNOFRONTEN

INNEHÅLL

Förord	3
Om makt i parrelationer	4
Makt – vad är makt	6
Varför det är svårare än så	8
Värderingen av den som underordnar sig	9
Hur kommer förtrycket in över tröskeln	12
Om samtalet	14
Om arbetsdelningen	17
Har hon makten i hemmet?	19
Avslutningsvis om makt	20
Varför feminism i ett jämställt samhälle?	21

Kvinnofronten, 2020

Denna text publicerades ursprungligen i Kvinnovetenskapligt Forum & Forum för kvinnliga forskare i Göteborgs skriftserie nr 7/1991: Varför feminism i ett jämställt samhälle?

Grafisk form: Kvinnofronten. Illustrationer: Jacky Fleming, jackyfleming.co.uk

Omslag: collage med egna bilder samt bilder från www.freepik.com

ISBN 978-91-985203-3-0

FÖRORD

Sociologen Carin Holmbergs avhandling *"Det kallas kärlek"* som kom ut 1993 blev snabbt en feministisk klassiker. Genom studien av unga heterosexuella par utan barn, som själva uppfattar sig som jämställda, visade hon på hur många av de egenskaper och förhållningssätt vi tror är uttryck för den andras personlighet i själva verket är en anpassning till samhällets könsmaktsstruktur.

Många kvinnor har känt igen sig i beskrivningen av det vardagliga samspelet kring hushållsarbete, småprat och gräl, och blivit stärkta av att se mönstren avslöjas.

Den text vi nu ger ut i nyutgåva är ett föredrag Carin skrev i samband med arbetet med avhandlingen, då Kvinnovetenskapligt Forum & Forum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning i Göteborg våren 1990 genomförde en föreläsningsserie på temat *"Varför feminism i ett jämställt samhälle?"*.

Kvinnofronten

Varför feminism i ett jämställt samhälle?

OM MAKT I PARRELATIONER

Jag tänkte börja med att prata lite grann om hur jag som sociolog ser på samhället. Det är viktigt som bakgrund när vi ska diskutera makt i parförhållandet.

Man kan rita samhället vi lever i som en cirkel. Cirkeln representerar dom sociala, kulturella och ekonomiska strukturer som är ramen för vår verklighet. I förhållande till cirkeln bildas våra uppfattningar om alltifrån vad jämställdhet är till hur riktig barn-oppfostran ser ut.

I vårt samhälle finns också olika delsystem. I dom kan till exempel jämställdhet betyda olika saker. I grupper åt höger betyder det att kvinnor ska ha samma chanser till chefspositioner som män. I grupper åt vänster betyder det både att kvinnor inte ska förtryckas som kön och att man arbetar för att få bort klassförtrycket. I det första fallet kan man genomföra jämställdhet inom ramen för vårt nuvarande samhälle. I det andra fallet krävs där-

emot stora och genomgripande förändringar.

I samhället har vi också uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Oftast uttrycker vi det i motsatspar så att det som är kvinnligt inte är manligt, och omvänt, det som är manligt inte är kvinnligt. Det gör att den här cirkeln delas upp i två delar: en kvinnlig del och en manlig del.

Det ser ut som att det är olikhet som ligger till grund för vår uppfattning om vad vi betraktar som ett riktigt handlande för respektive kön. Även om man gör lika markerar man många gånger olikhet. Jag vet inte om ni har tänkt på det här med hästsvansar? Killar har hästsvansar nu för tiden precis som tjejer. Men killarnas sitter oftast nere vid nacken medan tjejernas sitter högt upp på huvudet. De har samma frisyr men sätter upp den olika.

Vad man uppfattar som kvinnligt och manligt förändras över tid och kan också vara beroende

av sammanhang. I dag betraktar man inte en kvinna som kör bil som okvinnlig. Men kanske skulle hon uppfattas som okvinnlig om hon kör Formel I. En man som tar hand om småbarn ses inte som omanlig längre. Men om han betar sig som en "hönsamma" går han kanske över gränsen för vad som är möjligt om han vill behålla sin manlighet.

När vi åker utomlands eller när vi konfronteras med nya kulturer ser vi deras "bubbla", deras verklighetsuppfattning. Att vi uppfattar deras sociala och kulturella system som annorlunda visar hur naturlig och oproblematiserad vi tycker att vårt eget är. Vi tycker ju inte att vårt eget system är speciellt exotiskt eller spännande. Det beror på att vi föds in i systemet. Våra socio-kulturella strukturer fanns där före oss. Som barn har vi inga system att välja mellan. Jo, kanske om vi är andra eller tredje generationens invandrare. Men för de flesta av oss är det bara det här systemet som står till buds. Vi kommer att ta det för givet och se det som något naturligt. Vi kommer att ha svårt att uppfatta det som ett system bland andra system. Det är vår verklighet.

Eftersom systemet verkar naturligt måste man ställa sig bredvid och titta in om man vill forska. Man måste problematisera den egna verklighetsuppfattningen.

Man måste försöka synliggöra de strukturer som vi till vardags tycker är självklara.

Vad vi ser när vi ställer oss bredvid, är att strukturerna i samhället är uppbyggda så att vi kan tala om att vi lever i är ett manssamhälle eller ett patriarkat. Kort kan man säga att det som är karakteristiskt för ett manssamhälle är att kategorin män har makt att definiera och upphöja det som uppfattas som manligt till norm. Kvinnor blir de andra. Agneta Stark¹ ger ett exempel från den ekonomiska debatten där man talar om "kvinnors särintresse". Om kvinnors intressen är särintresse kan alla lätt gissa sig till vem som sägs representera allmänintresset.

Att dagens samhälle verkligen är ett manssamhälle behöver man inte forska mycket för att bli varse om. Sverige har en av världens mest könssegregerade arbetsmarknader med män i toppen och kvinnor i botten.² 2/3 av alla kvinnor arbetar i det offentliga och 2/3 av alla män i privat regi. Inom dessa sektorer finner vi män i den övre delen av hierarkin och

1. Agneta Stark: "Pengar, kvinnor och män", i "Mannen som norm i statistiken?", JÄMFO-rapport nr 20, januari 1991.

2. För en genomgång av olika studier som rör arbetsmarknaden, se Carin Holmberg & Tiiu Soidre-Brink: "Kvinnors brist på makt och inflytande. Litteraturgenomgång av svenska sociologiska studier", JÄMFO-rapport nr 15, september 1989.

kvinnor i den undre delen. Inom chefsblocket är kvinnor oftast chefer på mellannivå. I dag utgör kvinnor en majoritet av arbetarklassen. Inom arbetarklassen sker ytterligare en förändring så att det är kvinnor som arbetar på de mest monotona och slitsamma jobben.

När vi jämför kvinnors och mäns löner och korrigerar för deltid, befattning, ålder och utbildning blir det en löneskillnad kvar som inte kan förklaras av annat än kön. Kvinnor har som mest 90% av en manslön och som minst 70%. Löneklyftan ser ut att öka igen under senare delen av åttiotalet. Cirka 40% av alla yrkesarbetande kvinnor arbetar deltid.

Det betyder att kvinnor fortfarande i stor utsträckning är beroende av sin mans inkomst. Endast 1/3 av alla gifta kvinnor är ekonomiskt jämlika sin man i dag.

Kategorin män, till skillnad från enskilda män, har makt att styra utvecklingen så att den i högre grad tillvaratar deras intressen. Det är naturligtvis kopplat till det socio-kulturella och ekonomiska system som vi lever i och vars historiska utveckling präglas av att män varit och är norm. För kategorin män finns det färdiga strukturer att gå in. Det gör det inte för kvinnor när de vill driva andra frågor än dom som definierats som allmänintresset.

MAKT – VAD ÄR MAKT

När vi ska prata om parrelationer är det bra att ha bilden om samhället som ett manssamhälle med sig. Den ligger som en bakgrund, en referenspunkt, till det jag ska tala om nu.

Jag ska börja med att säga något kort om makt: först om definitionen av makt, därefter vad jag definierar som "hotbilder" av makt i heterosexuella parförhållanden, och avslutningsvis, något om

värderingen av de som lever i relationer som struktureras kring axeln under- och överordning. I det följande talar jag om kategorin kvinnor och män och inte om enskilda kvinnor och män. Det betyder att jag håller mig till det generella. Jag tänker inte ta upp undantagen. Jag kommer därför inte att tala om kvinnor som slår sina män eller om kvinnor som har makt i hemmet.

En vanligt återkommande defi-

inition av makt är: Börje har makt över Gun om Börje kan få Gun att göra något som hon inte vill. I den här definitionen blir makt och tvång samma sak. Makt blir också något konkret. Även om Börje och Gun inte ser den ojämlika maktfördelningen mellan sig är det enkelt för oss andra att se vem som har makten.

I en annan definition av makt ses makt istället som tillgången till olika slags resurser. Den som förfogar över viktiga resurser förfogar också över makten. Resurserna blir ett hjälpmedel för Börje att driva igenom sin vilja. Exempel på resurser är; personlig auktoritet, pengar, vapen, etc. Man kan tänka sig en mildare form av makt som också är kopplad till olika resurser. Det är makten över bytet. Börje har något som Gun gärna vill ha. Det som Gun har att erbjuda Börje värdesätter inte han lika högt som Gun värdesätter det som Börje har. Då har Börje ett bättre förhandlingsläge än Gun. För Guns del betyder det att hon måste ge mer av det hon har för att kunna få igenom ett byte med Börje. Börje i sin tur behöver bara ge lite tillbaka genom att Gun gärna vill ha det han har.

Gemensamt i dessa olika definitioner av makt är att makt blir ett yttre förhållande mellan Gun och Börje. Det är Börje som får Gun att göra som han vill. Guns

vilja blir otydlig och Gun framstår som en person som Börje kan styra med hur han vill.

Vår vanligaste uppfattning om makt verkar vara att koppla ihop makt med tvång. Jag menar att bilden av makt, som synonymt med tvång, faktiskt försvårar möjligheten att se vad som utspelar sig i parförhållandet. I de flesta parrelationer förekommer inte ett uppenbart maktspel. Accepterar vi en föreställning om makt som tvång kommer det att hindra oss från att se hur vardagen cirkulerar kring under- och överordning.

Istället kan man se makt som en relation mellan två människor. Det betyder att det inte finns någon herre utan slav, och omvänt, det finns ingen slav utan herre. Eller om man talar om parförhållandet. Mäns makt finns inte utan kvinnors underordning, och omvänt, kvinnors underordning finns inte utan mäns makt. Kvinnors underordning och mäns makt bär upp varandra, förutsätter varandra. Rent teoretiskt sett betyder det att det enda kvinnor behöver göra för att kvinnoförtrycket ska upphöra är att sluta underordna sig män. Om kvinnor gör det faller patriarkatet platt som en pannkaka! Svårare än så är det inte.

VARFÖR DET ÄR SVÄRARE ÄN SÅ

Jag menar att en bidragande orsak till, varför det är svårare än så, är vår föreställning om makt. Det finns olika "hotbilder" om vad som är makt i parrelationen. Den gemensamma nämnaren i dessa är att makt är liktydligt med tvång. Jag ska kort beskriva två hotbilder: misshandelsäktenskapet och despotäktenskapet.

Misshandelsäktenskap visas med jämna mellanrum i reportage på TV. Det är kvinnor som är på flykt undan sina män. Männerna som jagar dem framställs som sjuka och obegripligt hämndfulla. Kvinnorna har ingen kontroll över den egna livssituationen. I programmen visar man att inte ens samhället kan skydda kvinnorna från männen. Ofta hjälper varken ny adress, besöksförbud eller ny identitet – han hittar henne ändå. Vi som ser programmet har svårt att känna igen oss i dem. Kvinnor, som stått ut med bråk och våld i flera år innan de flyr. Män, som jagar dem och inte upphör med sin terror.

I despotäktenskapet är principen liknande. Han ger order – hon lyder. Han har många åsikter eller en välfylld timemanager. Det har inte hon för hon inrättar sig efter

honom. Också när vi ser dessa par har vi ha svårt att identifiera oss med dem.

I både misshandelsäktenskapen och despotäktenskapen är makt och tvång synonyma begrepp. Jag menar att man ska se de två hotbilderna som fonder. Dessa fonder fungerar så att alla par som inte lever i relationer som präglas av öppen under- och överordning, medvetet eller omedvetet, jämför sitt eget förhållande mot dem och finns det inte någon överensstämmelse finns det ingenting att oroa sig för. Då är makten utanför den egna dörren.

Idag menar många forskare, Hanne Haavind, Eva Lundgren, Ingegerd Lundström och Kristin Skjorten³, för att nämna några att de parrelationer som jag har definierat som hotbilder snarare är skrattspeglar eller förvrängda kopior av så kallade vanliga äktenskap. I det vardagliga livet försigår, i jämförelse med hotbilderna, ett ganska odramatiskt maktspel. Men

3. Eva Lundgren: "Väldets normaliseringsprocess. Två parter – två strategier", Ingegerd Lundström: "Könsmakten under behandling", Kristin Skjorten: "Mansdominans och kvinnomisshandel" i "Kvinnomisshandel", JÄMFO-rapport nr 14 januari 1989. Hanne Haavind: "Makt og kjærlighet i ekteskapet" i R. Haukaa, M. Hoel & H. Haavind (red): "Kvinneforskning: Bidrag til samfunnsteori", Oslo 1982.

det är inte väsensskilt från hotbilderna. Det är en gradskillnad

och inte en artskillnad mellan dessa två. För att förtydliga:

icke-maktförhållanden

hotbilder

så kallade vanliga äktenskap

DET JAG VILL VISA med bilden är att misshandels- och despot-äktenskap och så kallade vanliga äktenskap inte är varandras motsatser utan snarare två sidor av samma mynt. Hotbilderna med den tydliga maktobalansen mellan kvinnan och mannen döljer och skymmer sikten för oss genom att visa maktens grövsta ansikte och göra det synonymt med makt som fenomen.

Genom att de kvinnor som inte lever i äktenskap med tydlig under- och överordning har svårt att identifiera sig med kvinnor som gör det kommer hotbilden av makt som våld att dela upp kvinnor i

två grupper och den grupp av kvinnor som inte är utsatt för våld kommer snarare att fjärma sig än närma sig de kvinnor som får stryk.

Genom att göra makt till Börjes påtagliga våld mot Gun kan alla kvinnor, som inte lever i äktenskap där Börje tvingar Gun till saker eller slår Gun, lägga tyngdpunkten på sitt eget inflytande och sin egen möjlighet att vara ett subjekt det vill säga en person som handlar i relation till sin man. Den andra föreställningen om makt som jag tänkte ta upp är kopplat till det.

VÄRDERINGEN AV

DEN SOM UNDERORDNAR SIG

Vi uppfattar oss själva och andra som fria individer. Om det är något som inte känns bra, om vi blir behandlade fel, säger vi till och går därifrån. Idealt sätt. Men vi har alla råkat ut för att vi

inte fräser till mot chefen för det är obehagligt. Eller låter bli att säga emot en kamrat för att det känns onödigt. Vi säger till oss själva att det inte var viktigt att markera i den här situationen. Vi förklarar

för oss själva varför vi inte handlade som vi borde gjort.

När vi ger förklaringar till varför vi inte handlar som vi borde pekar det tillbaka på föreställningar vi har om vad en människa är och hur denna fungerar i samspel med andra. I botten ligger uppfattningen att vi är "fria individer". Vi vill förklara varför vi är kvar, och varför vi inte sa ifrån, när vi nu är fria att göra det. När Gun fortsätter att leva med Börje, trots att vi kan se att han utövar makt över henne, tycker vi att hon låter det gå för långt. Vår dom över Gun blir hård. Hon kan flytta, gå därifrån. Det kan vi göra som fria individer. Gun hotar vår uppfattning om oss själva som fria individer. Det är orsaken till att vi kan ha svårt att identifiera oss med henne. För visst är vi fria individer? Och visst hade vi gått?

Nu måste vi tillbaka till det systematiska förtrycket av kvinnor som jag talade om inledningsvis. Då kan vi också förstå att även talet om den fria individen är en föreställning som mer skymmer än friar sikten. Det är onekligen lite problematiskt att anta att det samlade resultatet av kvinnors och mäns så kallade fria val blir så systematiskt inom gruppen så att de flesta val kvinnor gör placerar dem på det samhälleliga bottenplanet medan mäns frivilliga val får till resultat att de kommer ut

på den samhälleliga taknocken. När man ställer sig ovanifrån och ser detta mönster verkar det som något styr den fria viljan.

Det betyder inte att vi alla är marionetter och att vi gör som systemet beordrar. Men det betyder att vi bör anta att det systematiska kvinnoförtrycket inte ligger kvar på dörrmattan i farstun och väntar på att vi ska gå ut igen. Vi kan förvänta oss att det följer med in. Det innebär dock inte att alla män går in för att förtrycka kvinnan de lever tillsammans med. Inte heller att kvinnor frivilligt låter sig förtryckas i sann masochistisk anda.

Det betyder att vi lever i ett samhälle där könsrelationerna är strukturerade som Anna G. Jónasdóttir⁴ formulerat det. Kvinnor har rätt att ge kärlek till män och bekräfta män. Män har rätt att ta emot kvinnors omsorg men behöver inte ge tillbaka. När vi lever på det sättet känns det för det mesta ganska bra både för kvinnor och män. Med andra ord när kvinnor underordnar sig män och när män är överordnade stämmer det väl överens med de sociala och kulturella strukturerna i vårt samhälle. Det betyder att vi inte uppfattar denna könsordning som något problematiskt. Även om vi ibland har en känsla av att allt

4. Anna G. Jónasdóttir: "Love, Power and Political Interest", *Örebro Studies* 7, Örebro 1991.

inte står rätt till. Men vad det är, kan vara svårt att sätta fingret på.

Låt oss återknyta till föreställningen om att vi är fria individer. I en relation mellan två fria individer får man inte ens misstänka att den är konstruerad på ett systematiskt sätt kring under- och överordning. Man kan säga att uppfattningen om den fria individen står i motsättning till den levda verkligheten som håller kvinnan och mannen bundna i en maktrelation. För att bibehålla föreställningen om den fria individen är det naturligtvis viktigast att den som är underordnad är nöjd. Därför är det kvinnors uppgift att administrera sin egen underordning.

När jag säger att kvinnor administrerar sin egen underordning låter det som att kvinnor orsakar patriarkatet och det förtryck som de lever under. Jag ska återkomma till det och här nöja mig med att använda en liknelse. Inom socialtjänsten har socialsekreteraren delegation. Det innebär att hon/han har rätt att ge pengar till klienterna. Det är dock inte socialsekreteraren som har huvudansvaret utan det är hennes/ hans chef. Det är inte hon/han som har skrivit arbetsbeskrivningen. Visserligen är det hon/han som utför jobbet och på ett plan är ansvarig samtidigt är hon/han utan personligt ansvar på ett annat.

Jag vill dock understryka att jag tycker att det är oväsentligt att leta efter vem som bär skulden, vem som är ytterst ansvarig, helt enkelt därför att det inte finns någon som bär ansvaret. Vi är en del i en historisk utveckling som både föregått oss och som kommer att fortsätta utan oss. Däremot har vi alla ansvar över hur vi handlar och agerar när vi har börjat medvetandegöra de könsbundna strukturerna av mänskliga samspelelement för oss själva. Då har vi ansvar för att försöka motarbeta och göra motstånd mot de förhållanden som skapar och återskapar förtryck. Då har vi ansvar för att försöka bryta dessa mönster.

Vi är inte fångar i strukturen. Vi kan förändra de livsvillkor vi lever under. Men det förutsätter att vi gör oss medvetna om vad som begränsar oss. Störst möjlighet till förändring finns om vi är många som vill förändra. En förutsättning för att bli många är att vi börjar prata om hur vi har det. Då kommer vi att upptäcka att mycket av det vi tror är personliga problem eller uttryck för vår egen eller hans personlighet faktiskt är ganska allmänt.

Det ser nämligen ut som att mycket av det personliga har samma systematik när det gäller fördelningen mellan kvinnor och män som den i statistisk årsbok.

När man upptäcker det framstår inte längre det personliga som personligt utan som generellt. Och är det generellt och inte personligt behöver vi inte vara rädda för att tala om hur vi har det. Och då har vi också störst möjlighet att förändra.

Att visa att det vi uppfattar som personligt egentligen är mer allmänt än vad vi tror, är en anledning till varför vi behöver feminism och feministisk forskning trots att dagens samhälle präglas av formell jämställdhet mellan könen.

HUR KOMMER FÖRTRYCKET IN ÖVER TRÖSKELN

ett sätt att visa hur förtrycket kommer in över tröskeln är att analysera de olika tolkningsramar som används i det dagliga livet när man tolkar kvinnors och mäns handlingar. I praktiken betyder det att när kvinnor och män gör samma sak får det många gånger olika betydelser.

Hanne Haavind⁵ ger ett bra exempel på det. Om en kvinna är gift med en alkoholist kan hon få rådet, av såväl läkare som vänner, att inte dricka alkohol hemma. Det skulle utsätta honom för onödiga frestelser. Om hon trots allt dricker hemma finns det goda chanser för att hon uppfattas som

självisk i bekantskapskretsen.

En kvinna som bantar däremot bör inte utsätta familjen för sitt överviktsproblem. Nej, glad och huld förväntas hon sno ihop en sallad åt sig själv och samtidigt stå i matoset och steka köttbullar till man och barn. Om hon serverar hela familjen sallad i flera veckor uppfattas hon antagligen som självisk i bekantskapskretsen.

Om mannen frivilligt äter sallad med sin hustru ses han som en förstående man. Om kvinnan slutar dricka hemma gör hon bara vad som förväntas av henne. Vi ser att rätten att ställa krav på sin partner i form av stöd och hjälp tolkas olika beroende av deras kön.

Jag kan ge ett annat exempel. När en man kommer in på en

5. Hanne Haavind: "Handlar samhällsvetenskapen om kvinnor", i K. Westman Berg (red): "Gråt inte - forska!", Stockholm 1979.

traditionellt kvinnlig arbetsplats, det vill säga hemmet, menar man att det är viktigt att han får utföra arbetet på sitt sätt och i sin takt. Om hon vill visa honom hur man gör eller rättar honom om hon tycker att han gör fel kan hon anklagas för att försöka hindra honom. Man menar på fullt allvar att hon egentligen inte vill dela med sig av den roliga disken utan vill spara den godbiten till sig själv. Hon måste också lära sig att han gör sitt arbete när han vill. Tvättas inte badkaret på tre veckor är det inget att oja sig över. Klagar hon riskerar hon bråk eller att han säger: "Har du ont av det kan du göra det själv".

När en kvinna däremot ska integreras på en mansdominerad arbetsplats talar man i förtäckta ordalag om för henne att det inte är så lätt för män att plötsligt ha en kvinna springande där. Det är män inte vana vid. För att den här processen ska flyta smärtfritt bör hon inte bli arg om det slängs glåpord efter henne eller om någon säger snuskiga kommentarer i korridorerna. Det måste hon lära sig att stå ut med. Kan hon inte det får hon byta arbetsplats. Egentligen menar inte killarna illa, de är som sagt bara lite ovana.

Kvinnor bör också lära sig att utföra arbetsmomenten på det sätt som män utför dem. Det är så man utför dem bäst. Om hon går

in och diskuterar hur jobbet ska utföras kan det slå tillbaka på henne själv i slutänden. Då har hon nämligen gått över gränsen för vad som är tillåtet. Hon ska inte tro att hon kan komma och förändra hur som helst och skriva männen på näsan.

Inte heller i detta exempel tolkas kvinnors och mäns rättigheter lika fast dom är jämförbara. I båda de här fallen är det kvinnor som ska anpassa sig oavsett om det är hennes eller hans arbetsplats. I båda fallen med hänvisning till att det blir problem för män annars.

Det kvinnliga förhållningssättet i de här exemplen är liktydigt med att vara underordnad män och det manliga förhållningssättet liktydigt med att vara överordnad kvinnor. Hur detta utformas i konkreta situationer är kopplat till de två tolkningsramarna där kvinnors och mäns sätt att handla tolkas olika även om de utför jämförbar handling. Frågan är hur och om detta har någon betydelse för maktfördelningen i parrelationer.

Hanne Haavind⁶ som forskar på maktförhållanden på heterosexuella parrelationer menar att dessa förhållningssätt är synliga överallt där kvinnor och män samspelar: på arbetsplatser, i affären. Men

6. Hanne Haavind: "Förändringar i förhållandet mellan kvinnor och män", i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 6 (3) 1985. Se även not 3.

att själva prototypen för kvinnlig underordning och manlig överordning är just kärleksförhållandet. Det är den skeva maktfördelningen i parrelationen som är mall för alla andra situationer där kvinnor och män interagerar med varandra.

Hon menar att det är kärleken som är problemet. Inte bara så att kärlek får maktobalansen att framstå som önskvärd utan att kärlek uttrycks genom under- och överordning. Kort och gott: att kärlek och makt är två sidor av samma mynt. Hon säger själv att det kanske verkar som hon vill ödelägga kärleken. Men menar att det inte finns någon kärlek att ödelägga – möjligen en att vinna.

Jag tänker ge ett par exempel

även om jag rent allmänt tycker att det är problem med det. Dessa framstår lätt som exemplen och fungerar som nya hotbilder. Man kommer att jämföra sig med det jag säger och känner man inte igen sig säger man: det här har inte med mig att göra.

Vad jag ska försöka beskriva är en process som oftast har till slutresultat att mannen i paret har makt att definiera deras gemensamma situation. Man kan säga att hans makt är en form, en tom form utan innehåll. Formen är snarlik i de flesta förhållanden medan innehållet är varierat. Exempelen kan då tolkas som en beskrivning av en sådan form. Jag tror att de flesta kan fylla den med innehåll.

OM SAMTALET

Hon och han flyttar ihop. Hon tycker att det är roligt och viktigt att prata om deras gemensamma relation. Han tycker däremot inte det. Hon respekterar hans åsikt. Det är ett sätt för henne att visa kärlek. Hon menar att hans ovilja mot att prata är en del av hans personlighet, eventuellt ett resultat av hans uppfostran. Hon är kär i honom för den han är, alltså

accepterar hon att han är sådan. Att det omvända skulle gälla, det vill säga att han accepterar hennes personlighet som han älskar och att det skulle resultera i att han ändrade sig och började prata om deras relation, föresvävar inte riktigt någon av dem.

Vad hon inte vet är att det verkar vara gemensamt för många män. Det är inte ett uttryck för just hennes killes personlighet utan

för många killars personlighet eftersom män, rent generellt, inte vill prata om relationer med sina flickvänner. Hon och han uttrycker inte individuella preferenser lika mycket som de uttrycker en könsordning där hon och han brukar ta dessa motsatta positioner. Vi kan också säga att det här uttrycker deras respektive förhållningssätt som kvinna och man och resulterar i att han tar makten över samtalet.

Vad hon gör är alltså att tolka hans ovilja mot att prata som en egenskap hos honom. Hon ger honom kärlek och respekt när hon ger avkall på att prata med honom på ett djupare plan på grund av att han inte vill. Hon ser inte att det betyder att han bestämmer vad det är tillåtet att prata om. Han tar snarast för givet att hon ska respektera hans person. Han visar inte kärlek genom att tillmötesgå hennes önskan om att de ska prata mer. Han förväntar sig att hennes uttryck för kärlek innebär att hon underordnar sig hans åsikt om samtalet. Kärlek visar han snarare när han någon gång pratar.

Vi kan fråga oss om hon har makt om hon driver igenom sitt krav. Problemet är att frågan är hypotetisk. Det räcker inte att han pratar någon gång. Resultatet av det är att hon upplever att hon får något av honom, ett bevis för hans

kärlek. För att kunna säga att hon har makt skulle han prata varje gång hon vill prata. Ja, antagligen har hon då makt men inte med nödvändighet. Jag ska återkomma till detta.

Men att han inte vill prata betyder inte att de aldrig pratar. Hon får hans uppmärksamhet och rätt- en att samtala om hon är väldigt ledsen eller upprörd. En kvinnlig "egenskap" sägs vara att kvinnor rent allmänt är tydliga med sina känslor och att det ger kvinnor makt. Men sett i det här ljuset är det ofta en förutsättning för att hon ska få prata med honom om det hon tycker är viktigt. Gråter hon rikligt tröstar han henne och de pratar om saken.

Att hon använder sig av gråt för att få honom att prata kan vi se på två sätt. Dels att hon inte kan säga: nu vill jag prata om det här, och så pratar dom. Dels att hon faktiskt ser till att hon får prata genom en indirekt strategi. Men, och det är viktigt, det är inte makt hon använder. Det är han som definierat såväl vad som är viktigt att prata om som undantagen från den regeln. Hon lär sig att använda undantagen för att få så mycket utrymme hon kan inom de ramar som han satt.

Det finns andra sätt för henne att förhålla sig till ramen. Hon kan säga att hon föredrar att prata med sina väninnor. Hon kan säga

att hon har insett att det inte är så mycket att prata om. Hon kan säga att hon har lärt sig att bearbeta det själv. Oavsett förklaring är det hans nej hon förhåller sig till. Är han inte ovillig till att prata, utan tycker det är lika intressant som hon, föreligger ingen kamp om samtalet. Det är därför man inte kan utgå från att hon har makt om de samtalar.

Att hon förhåller sig till hans nej gör inte hennes förklaring dålig eller osann. Tvärtom, hon försöker på bästa sätt behålla sin självkänsla. Och gör det också. Men det tar inte bort det faktum att det är han som satt ramen hon förhåller sig till. Det är därför vi kan säga att även om hon är delaktig i att skapa sin egen underordning är hon inte hundra procent ansvarig. Hon gör det bästa hon kan utifrån de ramar som hon upplever som givna. Hon utgår också från de könsliga tolkningsramarna. Och inte kan hon kräva att han ska ändra sin personlighet?

Problemet för henne är, som jag sa förut, att det inte är kopplat till deras respektive personligheter utan till en könsordning som ser ut att ta denna form. Här tydliggörs också hur viktigt det är vi talar med varandra om det vi upplever som personligt, så vi kan se det generella och förändra.

Hur hänger detta ihop med att kärlek och makt är två sidor av

samma sak? Jo, hon visar kärlek genom att underordna sig hans regel om att inte tala om relationer. Han använder sig av makt genom att definiera vad det är önskvärt att tala om. Hon rättar sig efter hans definition även om hon använder sig av de undantag från regeln som han definierat. När han någon gång tillmötesgår hennes önskan om att tala blir det uttryck för kärlek. Det är detta hon lägger störst vikt vid. Inte alla de gånger där han uttryckt makt genom att sätta en absolut gräns för vad som är möjligt att tala om. Han visar kärlek när han ger avkall på sin överordning. Genom kontinuerlig underordning visar hon sin.

Vi kan fortsätta historien om konflikten om samtalet. Hon och han har det bra ihop även om det ibland blir gräl för att han inte vill prata. Efter några år tycker hon dock att det är dåligt mellan dem. Hon försöker på olika sätt prata med honom om det. Han svarar inte på hennes försök. Till sist ger hon upp och begär skilsmässa. Idag initieras 70% av alla skilsmässor av kvinnor. En vanlig kommentar från honom efter skilsmässan är att han inte vet vad han gjorde för fel. Han är oförstående inför hela händelseförloppet. Hon säger att hon i flera år försökt få honom att prata om problemen i deras förhållande.

Somliga forskare och debattörer

menar att kvinnors möjlighet och faktiska genomförande av skilsmässa visar att kvinnor har fått ökad makt. Det håller jag inte med om. Hade hon haft makt hade han lyssnat när hon ville prata och avstått från sitt definitionsprivilegium. Just genom att hon inte hade makt nog att omdefiniera vad som är viktigt att prata om gör, i det här fallet, att det blir skilsmässa.

Jag har här försökt visa en process mellan kvinnan och mannen och sätta den i relation till undersökningar om skilsmässor och vad hon och han har sagt om vad som ledde fram till den. Jag menar dock inte att detta är orsaken med stort 0. Jag har också gjort en

alternativ tolkning av den positiva synen på skilsmässor, som ett uttryck för kvinnors ökade makt, och gett en mer komplex syn.

Jag har velat tydliggöra att kvinnor gör motstånd och inte bara underordnar sig. Att hon tänjer ramarna som han sätter så långt det är möjligt. Samtidigt som hennes motstånd inte innebär att hon kan driva igenom de förändringar som hon, åtminstone från början, tyckte var de bästa. Idag har kvinnor möjlighet, såväl socialt som ekonomiskt, att lämna ett förhållande. Deras motstånd mot en definition av verkligheten som de inte accepterar kan ta sig andra former nu än förr. Men det betyder inte att kvinnor har makt.

OM ARBETSDELNINGEN

Jag tänker illustrera med ytterligare ett exempel men då från Hanne Haavinds⁷ forskning om maktfördelningen i barnfamiljer. Hon gör en analys av förhandlingar om arbetsdelningen i hemmet mellan hustrun och mannen. Här har också de könsliga tolkningsramarna betydelse för vilka krav och förväntningar som de har på varandra.

I familjen är det hon som har ansvaret för att organisera och

utforma rutiner med barn- och hushållsarbete. Det betyder att hon definierar vilka uppgifter som är nödvändiga och hon värderar om resultatet är bra nog för alla i familjen. Det är också hon som har överblick över helheten. Han kan utföra olika arbetsuppgifter med barn och hushåll. Det som skiljer honom från henne är att han använder sina färdigheter

7. Hanne Haavind: "Liten og stor. Mödres omsorg og barns utviklingsmuligheter", Oslo 1987.

mindre än hon och att han inte är särskilt intresserad av att utveckla dessa vidare. Han har dålig uppfattning om helheten och försöker inte skaffa sig någon.

Vad som gör henne och honom nöjda med arbetsdelningen, trots deras olika arbetsinsatser, är att de jämför sig med sina föräldrar. I jämförelse med dem är han aktiv och delaktig. Jämförde de istället sina insatser med varandras skulle skillnaden mellan dem båda bli mycket tydligare.

När hon direkt eller indirekt förhandlar med honom om hur arbetet i hemmet ska organiseras har hon tre mål. Det första målet är att omsorgs- och hushållsarbetet ska utföras bra nog. När det gäller städning till exempel innebär det att det inte ska ta för lång tid och vara praktiskt upplagt. Samtidigt vill hon att det ska hålla en viss standard. Det ska vara tillräckligt rent. Denna outtalade standard är lika hos kvinnor oavsett klass, det vill säga den är mer generell än personlig.

Det andra målet är att hon vill få erkännande från familjen för det arbete hon gör. Hennes arbete i hemmet är ett uttryck för att hon tycker om och hon vill att de ser det. Det tredje målet är att hon och han ska vara jämbördiga och gemensamt dela på de olika sysslorna. Det betyder inte att hon kämpar för en lika fördelning av

arbetsuppgifterna utan att hon önskar att han ska vara mer delaktig och kanske öka sin arbetsinsats i hemmet.

Hon försöker få dessa tre mål att bli verklighet på en gång. Det finns dock en motsättning mellan de två första målen, att det ska göras bra nog och att få bekräftelse av honom, och det tredje målet, att fördela arbetsuppgifterna jämbördigt. Är hon för påstridig med det tredje målet är det risk för att arbetsuppgifterna inte kommer att utföras tillräckligt bra varken i hushållet eller med barnen. Hon riskerar också att erkännandet av hennes arbetsinsats förvandlas till kritik. I båda fallen upplever hon sig som ansvarig för den negativa utvecklingen. Det gör i sin tur att hon organiserar rutiner som gör att han inte blir mer pressad än vad hon tror att han klarar av.

Utöver detta har hon också ansvar för att han ska vara villig att delta i arbetet hemma. Rent konkret betyder det att hon för att uppnå det tredje målet om en jämnare fördelning inte bör använda sig av vad han uppfattar som tjat och gnäll eller pressa honom på ett sätt som gör honom ovillig att göra sin del av arbetet. Tjatar hon på honom eller pressar honom kanske han tappar lusten och då blir ingenting gjort.

Hans mål liknar hennes andra mål. Det viktigaste för honom är

att han har ett gott förhållande till henne och barnen. Tar han frivilligt på sig några arbetsuppgifter är det för att stärka relationen till dem. Att hon och han inte är jämberörda är inte hans problem. Det visar sig genom att det är få män som frivilligt tar kontinuerligt ansvar för att arbetet i hemmet utförs på ett tillräckligt bra sätt.

Haavind menar att de uppgifter han utför karakteriseras av att de är avgränsade och inte utförs dagligen. I de par där han har dagliga sysslor, som att lägga barnen, är det oftast ett resultat av öppna förhandlingar som hon initierat och då argumenterat för hur viktigt det är för barnen att ha en regelbunden och nära kontakt med

sin pappa. Det är mer sällan som han spontant tar på sig uppgifter som måste göras dagligen. Han vill nämligen inte vara uppbunden varje dag.

När det gäller hemarbetet ser det faktiskt ut så att allt hon inte tar upp till diskussion för att fördela mellan sig och honom blir hennes arbete. Det är hon som måste vara den aktiva i förhandlingarna. Med andra ord, hennes möjlighet att minska sin egen arbetsbörda kräver dels att hon initierar en förhandling, dels hans samtycke. Om han samtycker och tar på sig ytterligare uppgifter upplever båda två att han gör något för henne. Båda två tycker att hon är ganska mäktig.

HAR HON MAKTEN I HEMMET?

När man tänker sig att hon är mäktig i hemmet förväxlar man hennes aktiva roll för att slippa göra allt arbete med kontroll. Då kommer man ofta fram till en underlig slutsats. Nämligen den att sker det inte någon reell jämställdhet när det gäller arbetsdelning är det för att hon vill behålla kontrollen över hemmet. Slutsatsen blir alltså att han inte tar större del i hemarbetet därför att hon inte tillåter det.

Haavind visar istället att eftersom han inte har överblick över helheten gör han sina delarbeten på ett sätt så att hennes arbeten tar längre tid och blir omständigare. Hans standard på vad som är tillräckligt rent till exempel kan vara lägre än hennes. Hon kan inte få honom att använda sin standard på vad som är rent nog eller att vara delaktig i ansvaret för helheten. Om hon kritiserar honom är det inte säkert att han ändrar

sig. Kanske blir han sur och det uppstår konflikt. Å andra sidan övertar hon hans arbete framstår hon som den som aldrig blir nöjd oavsett vad han gör.

Om vi förutsätter att han har rätt att utföra arbetet på sitt sätt blir hennes kommentarer kritik. Hans rätt att göra arbetet på sitt sätt bygger på antagandet att det inte finns objektiva kriterier för vad ett bra hushålls- och omsorgsarbete innebär, hennes standard blir en fix ide. Men som jag sa förut finns det ett outtalat mått på vad som är godtagbar standard, vilket visar sig i att kvinnor definierar detta på ett liknande sätt. Det handlar istället om att han inte har någon uppfattning om helheten och inte

vill lära sig hennes standard.

Mina egna tankar om makt över hemarbetet får avsluta det här exemplet. När vi diskuterar makt över hem- och omsorgsarbetet utgår vi från allt det positiva som vi kvinnor upplever att det för med sig. Vi menar att män förlorar något väsentligt genom att ställa sig utanför vardagen. Men precis som när det gäller samtalet, där vi också upplever att män förlorar något värdefullt genom att inte prata, måste män värdesätta det för att kvinnor ska vara reellt mäktiga. Vi kvinnor måste försöka undanhålla män detta värdefulla för ha att makt över det. Gör vi verkligen det?

AVSLUTNINGSVIS OM MAKT

Jag tror inte att mäns makt med nödvändighet synliggörs i alla parrelationer. Som jag ser det måste hon och han komma till de knutpunkter, de absoluta gränser, där han menar att det inte finns något att diskutera. Har de liknande uppfattningar om hur det ska vara och hur man bör göra kommer dessa knutpunkter inte att synliggöras. Istället kommer hon och han att diskutera, bråka och enas, och känna ett

ömsesidigt givande och tagande.

Om en absolut gräns blir tydlig innebär det inte att förändring är omöjlig. Men jag tror att en förutsättning för förändring är att hon och han utgår från att han har makt när de diskuterar sig fram till en lösning. Utan denna insikt och utan denna utgångspunkt tror jag inte att förändring är möjlig.

VARFÖR FEMINISM

I ETT JÄMSTÄLLT SAMHÄLLE?

Jag ska nu besvara frågan som är temat för föreläsningen: varför feminism i ett jämställt samhälle?

Några kvinnliga socialantropologer från Stockholm gjorde en jämförande studie om kvinnor i olika delar av världen: Latinamerika, Jugoslavien, Öst- och Västafrika och i Sverige.⁸ De samhällen man undersökte är på olika sätt präglade av en systematisk könsuppdelning. Förutom i Sverige är kvinnors rättigheter beskurna av juridiska och ekonomiska lagar och regler. Kvinnorna, som intervjuaades, menar att deras underordnade ställning i samhället och i äktenskapet beror på att de är kvinnor i ett samhälle som domineras av män.

I Sverige däremot, där vi har den formella jämställdheten, anser kvinnorna att deras sämre möjligheter i samhället inte har med deras kön att göra. De menar istället att det är de själva som individer som inte tagit chansen eller inte varit tillräckligt duktiga. De tar själva på sig ansvaret för sina sämre möjligheter i samhället. De talar inte om underordning i äktenskapet.

Att visa att detta att vara kvinna fortfarande ger oss systematiskt och genomgående sämre möjligheter, eftersom vårt samhälle fortfarande är ett manssamhälle och att visa att manssamhället också tar sig in över våra trösklar och strukturerar våra kärleksliv: det är vad vi behöver feminism till i det jämställda Sverige.

Carin Holmberg

KVINNOFRONTEN

...feministisk, aktivistisk, envis och irriterande...

KVINNOFRONTEN är en partipolitiskt oberoende aktivistisk kvinnoorganisation, som bildades 1977.

Vi arbetar mot allt förtryck av tjejer och kvinnor utifrån vår plattform med konkreta krav i olika frågor.

Kvinnofronten har både lokala grupper, som bygger på var medlemmarna bor, och arbetsgrupper, som samarbetar över hela landet omkring särskilda ämnen.

På somrarna ordnar vi sommarläger där medlemmar och intresserade från hela landet deltar. Det blir ett peppande sätt att mötas, utbyta erfarenheter och inspirera varandra, där vi varvar föreläsningar, diskussioner och andra aktiviteter. Vi har också ett väldigt populärt

nyhetsbrev för medlemmar: *Ordet är ditt, syster!*

Kvinnofronten vill vara en platt organisation, där alla medlemmar kan påverka. Därför har vi ingen styrelse, utan har delat upp allt organisatoriskt arbete på olika centrala grupper.

Vi arbetar utåtriktat med aktivism och folkupplysning, men också med parlamentariskt arbete, som remissvar till statliga utredningar i ämnen som rör tjejer och kvinnor.

Grunden för Kvinnofronten är det kollektiva arbetet, där vi kan peppa varandra, utveckla vår gemensamma analys och arbeta tillsammans med konkreta feministiska krav i viktiga frågor.

*Systerskap ger styrka
- kom med i Kvinnofronten!*

VARFÖR FEMINISM I ETT JÄMSTÄLLT SAMHÄLLE? OM MAKT I PARRELATIONER

Våren 1990 genomförde Kvinnovetenskapligt Forum & Forum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning i Göteborg en föreläsningsserie på temat "*Varför feminism i ett jämställt samhälle?*". I den serien höll sociologen Carin Holmberg en föreläsning om makt i parrelationer.

I denna föreläsning, liksom i sin avhandling "Det kallas kärlek", visar hon på hur många av de egenskaper och förhållningssätt vi tror är uttryck för den andras personlighet i förhållandet i själva verket är en anpassning till samhällets könsmaktsstruktur. Det är en insikt som är lika viktig och aktuell idag.

Därför är vi glada att kunna ge ut hennes föreläsning som det femte häftet i Kvinnofrontens serie av *Historiska feministiska texter i nytgåva*.

EN BROSCHYR FRÅN KVINNOFRONTEN

ISBN 978-91-985203-3-0